

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

Кафедра ендокринології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
проф. Наконечний А.Й.

«10» 09 2020 р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

**«ЕНДОКРИННІ АСПЕКТИ ЗАХВОРЮВАНЬ І СТАНІВ
РЕПРОДУКТИВНОЇ СИСТЕМИ»**

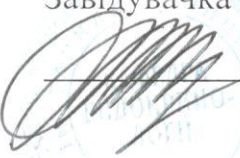
(курс за вибором)

підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти – доктора філософії (PhD)

галузі знань 22 Охорона здоров'я
спеціальності 222 Медицина

Обговорено й ухвалено
На методичному засіданні кафедри
ендокринології

Протокол № 1
від «28» серпня 2020 р.

Завідувачка кафедри,
 проф. Урбанович А.М.

Затверджено
Профільною методичною комісією з
терапевтичних дисциплін

Протокол № 1
від «10» вересня 2020 р.

Голова профільної методичної комісії,
 проф. Радченко О.М.

Робочу навчальну програму з дисципліни за вибором «Ендокринні аспекти захворювань і станів репродуктивної системи» підготовки докторів філософії за спеціальністю «Медицина», спеціалізацією «Ендокринологія» склали:

Урбанович А.М., завідувачка кафедри ендокринології Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, доктор медичних наук, професор.

Сафонова О.В., доцент кафедри ендокринології Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, кандидат медичних наук.

Суслик Г.І., доцент кафедри ендокринології Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, кандидат медичних наук.

Рецензенти:

Радченко О.М., завідувачка кафедри внутрішньої медицини № 2, доктор медичних наук, професор.

Кіхтяк О.П., професор кафедри ендокринології Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, доктор медичних наук.

ВСТУП

Робоча навчальна програма дисципліни за вибором «Ендокринні аспекти захворювань і станів репродуктивної системи» підготовки фахівців третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти; кваліфікації - доктора філософії; галузі знань -22 «Охорона здоров'я»; спеціальності - 222 «Медицина»; спеціалізація «Ендокринологія» складена на основі Закону України «Про вищу освіту», «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих начальних закладах» (23 березня 2016 року, №261), «Освітньо-наукової програми доктора філософії (Ph.D.)»(Протокол №7 - ВР від 29.06.2016 ЛНМУ імені Данила Галицького); «Робочої навчальної програми», затвердженої 21.02.2019 року; Наказу МОН України від 01.10.2019 року № 1254 «Про внесення змін до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти».

Дана програма є частиною освітньої програми підготовки докторів філософії в рамках професійної спеціалізації та розрахована на **3 кредити ECTS**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є сучасні уявлення про етіологію та патогенез захворювань і станів репродуктивної системи, особливості їх клінічного перебігу, підходи до діагностики та лікування.

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета викладання навчальної дисципліни за вибором «Ендокринні аспекти захворювань і станів репродуктивної системи» передбачає здобуття та поглиблення комплексу знань, вмінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних завдань із цієї дисципліни, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, що вирішує актуальне наукове завдання в ендокринології, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Крім цього, вдосконалення знань про особливості будови та функціонування органів репродуктивної системи, оволодіння методикою дослідження стану репродуктивних органів, вивчення етіо-патогенетичних особливостей, клінічних проявів і диференційно-діагностичних ознак захворювань репродуктивної системи, сучасних напрямків і алгоритмів їх лікування та профілактики.

Здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії повинен:

- знати:** анатомічно-фізіологічні особливості репродуктивної системи; основні методи обстеження статевої системи чоловіків та жінок – клінічні, лабораторні (визначення гормонального статусу, імунологічних маркерів, необхідних біохімічних, гемокоагуляційних та інших параметрів), інструментальні (ультразвукове дослідження уражених органів і магістральних судин, моніторинг ЕКГ, офтальмоскопія), статистичні, їх переваги та діагностичні можливості; етіологію та патогенез захворювань репродуктивної системи, особливості їх клінічного перебігу, освоїти сучасні підходи до їх діагностики та лікування.
- вміти:** самостійно обстежувати хворих із патологією репродуктивної системи, збирати медичну інформацію про стан пацієнта і родинний анамнез, ведення медичної документації; оцінювати результати клінічних, лабораторних та інструментальних методів обстежень; шляхом логічного аналізу та обґрунтування отриманих клінічно-параклінічних даних встановити захворювання репродуктивної системи; шляхом прийняття обґрунтованого рішення поставити заключний

клінічний діагноз; визначити ступінь декомпенсації хвороби та ризик розвитку невідкладного стану, визначати лікарську тактику та профілактичні заходи.

2. КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми дисципліна забезпечує набуття здобувачами вищої освіти ступеня доктора філософії наступних *компетентностей та програмних результатів навчання*:

1. Інтегральна компетентність: здатність ефективно вирішувати комплексні наукові та практичні проблеми в галузі медицини за спеціальністю «ендокринологія», організувати і виконувати власну науково-дослідницьку роботу з метою генерування нових систематизованих знань, що мають теоретичне і практичне значення, можуть успішно впроваджуватись у вітчизняний і міжнародний дослідницький та освітній простір, практичну медицину та інші сфери життя.

2. Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність до науково-професійного, світоглядного та загальнокультурного саморозвитку і самовдосконалення.

ЗК2. Здатність автономно виконувати фахову та науково-дослідну роботу з дотриманням принципів академічної доброчесності, авторського права та наукової етики.

ЗК3. Здатність до різнобічного пошуку, самостійного аналізу та систематизації інформації з використанням сучасних комунікаційних та інформаційних технологій.

ЗК4. Здатність комунікувати в науково-професійному та освітньому середовищі, в тому числі, на міжнародному рівні.

ЗК5. Здатність незалежно мислити, виявляти, формулювати та ефективно вирішувати проблеми наукового характеру, приймати відповідальні рішення, продукувати нові знання та ідеї.

ЗК6. Здатність проводити моніторинг виконаних робіт, здійснювати оцінку інтелектуального продукту та забезпечувати його якість.

ЗК7. Здатність до узагальнення, обговорення та представлення результатів власного наукового дослідження у вигляді усної та письмової презентації державною та іноземною мовами, опанування майстерністю вести наукову дискусію з демонстрацією вільного володіння науковою термінологією, риторикою та культурою наукового мовлення.

ЗК8. Здатність працювати в команді, організувати, планувати та прогнозувати результати власної чи колективної роботи, нести відповідальність за досягнуті результати, діяти в нових умовах, керувати роботою інших осіб та мотивувати їх для досягнення спільної мети.

3. Фахові компетентності:

ФК1. Здатність аналізувати, відтворювати, інтерпретувати та використовувати в практичній, науково-дослідницькій та освітній діяльності знання сучасного стану проблем та досягнень в галузі репродуктивної ендокринології, основних концепцій, теорій, гіпотез щодо гормональних розладів репродуктивної сфери.

ФК3. Здатність визначати потреби у додаткових знаннях за напрямком наукових досліджень в галузі репродуктивної ендокринології, генерувати нові знання, наукові гіпотези, теорії та концепції щодо ендокринних аспектів захворювань і станів

репродуктивної системи.

ФК4. Здатність обирати та використовувати сучасні методи дослідження при ендокринній патології репродуктивної системи (лабораторні, інструментальні, морфологічні, медико-генетичні та інші) відповідно до поставленої мети, завдань та критеріїв досягнення очікуваних результатів.

ФК5. Здатність інтерпретувати, аналізувати та узагальнювати результати роботи з медичною документацією, дані власних наукових досліджень з проблематики ендокринних аспектів захворювань і станів репродуктивної системи, визначати їх місце в системі існуючих знань, дотримуючись принципів наукової етики, академічної доброчесності та авторського права.

ФК6. Здатність впроваджувати нові знання з репродуктивної ендокринології в наукову сферу, освітній процес і практичну роботу за фахом «ендокринологія».

ФК7. Здатність представляти результати власних наукових досліджень у вигляді друкованих праць або усних форм презентацій відповідно до національних та міжнародних стандартів.

ФК8. Здатність вільно спілкуватись в іншомовному науково-професійному та освітньому середовищі, вести наукову дискусію, сприймати, обробляти та відтворювати інформацію іноземною мовою.

4. Програмні результати навчання:

ПРН 1. Безперервно самовдосконалюватись та застосовувати здобуті науково-професійні знання та вміння за фахом «ендокринологія» в науковій, фаховій та освітній діяльності.

ПРН 2. Використовувати концептуальні та методологічні знання для організації й самостійного виконання наукового дослідження в галузі ендокринології.

ПРН 3. Добирати, аналізувати, інтерпретувати, коректно оцінювати і творчо використовувати наукову інформацію з допомогою сучасних комунікаційних та інформаційних технологій.

ПРН 5. Продукувати нові знання та ідеї, формулювати наукові гіпотези, теорії та концепції в галузі ендокринології на основі принципів наукової етики та академічної доброчесності.

ПРН 6. Самостійно аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати, узагальнювати та систематизувати клінічні та наукові дані в галузі репродуктивної ендокринології.

ПРН 8. Обирати, застосовувати і вдосконалювати сучасні методики дослідження при ендокринних захворюваннях репродуктивної системи.

ПРН 9. Розробляти та впроваджувати нові способи діагностики, лікування та профілактики ендокринної патології під час вагітності.

ПРН 10. Використовувати здобуті в результаті дослідження нові знання в практичній діяльності й освітньому процесі за фахом «ендокринологія», та загалом в суспільстві.

ПРН 11. Презентувати у науковому та освітньому фаховому співтоваристві результати власних наукових досліджень в усній та письмовій формах, державною та іноземною мовою, відповідно до національних та міжнародних стандартів.

ПРН 12. Дотримуватися принципів наукової етики у роботі з пацієнтами.

ПРН 13. Використовувати принципи академічної доброчесності у власній науково-професійній та педагогічній діяльності, протидіяти проявам академічної недоброчесності та нести відповідальність за достовірність отриманих та оприлюднених наукових

результатів.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Структура навчальної дисципліни	Кількість кредитів, годин, з них					Рік навчання семестр	Вид контролю
	Всього	Лекцій (год)	Практ. (год)	Семін. (год)	Самост. робота (год)		
Актуальні проблеми клінічної діабетології	3 кредити / 90 год	8	28	8	46	за вибором аспіранта/ів	залік

Розділ	Назва теми	Години	Вид заняття (години)			
			лекції	практичні заняття	семінари	самостійна робота
1	2	4	5	6	7	8
1	Анатомо-фізіологічні основи репродуктивної системи жінок та чоловіків. Методи діагностики ендокринної патології репродуктивної сфери.				4	8
2	Ендокринні аспекти проблеми безпліддя. Ендокринна патологія у вагітних: особливості клініки, діагностики, лікувальної тактики.		2		2	2
3	Основні форми порушень статевого диференціювання, їх діагностика та лікування			6		8
4	Гіпогонадізм у жінок: класифікація, клінічні форми, діагностика, принципи лікування. Гіпогонадізм у чоловіків: класифікація, клінічні форми, діагностика, принципи гормональної терапії.		4	5		3
5	Синдром полікістозних яєчників: етіологія, патогенез, клініка, діагностика, сучасні принципи терапії.		2	2		2
6	Цукровий діабет та захворювання щитоподібної залози у вагітних: особливості ведення та лікування. Гіпоталамо-гіпофізарна патологія та вагітність.			5	2	12
7	Розлади менструального циклу: класифікація, диференціальна діагностика, лікувальні підходи. Ендокринні аспекти менопаузи, сучасні підходи до замісної гормональної терапії після менопаузи.			6		4
8	Диференціальна діагностика при вірільному синдромі. Вроджена дисфункція кори			2		3

	надниркових залоз як причина репродуктивних порушень.					
9	Гормонпродукуючі пухлини яєчників: клініка, діагностика та лікування. Гормонпродукуючі пухлини яєчок: клініка, діагностика та лікування.					4
	Залікове заняття.			2		
	Разом	90	8	28	8	46

4. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ КУРСУ

Тематичний план лекцій

№	Назва теми	Години
1.	Ендокринні аспекти проблеми безпліддя.	2
2.	Гіпогонадизм у жінок: класифікація, клінічні форми, діагностика, принципи лікування.	2
3.	Гіпогонадизм у чоловіків: класифікація, клінічні форми, діагностика, принципи гормональної терапії.	2
4.	Синдром полікістозних яєчників: етіологія, патогенез, клініка, діагностика, сучасні принципи терапії.	2
	Разом:	8 год

Тематичний план практичних занять

№	Назва теми	Години
1.	Основні форми порушень статевого диференціювання.	3
2.	Порушення статевого дозрівання у дівчаток.	2
3.	Розлади менструального циклу: класифікація, диференціальна діагностика, лікувальні підходи.	3
4.	Клініко-діагностичні критерії та лікування синдрому полікістозних яєчників.	2
5.	Диференціальна діагностика при вірильному синдромі	2
6.	Ендокринні аспекти менопаузи.	3
7.	Порушення статевого дозрівання у хлопчиків.	2
8.	Диференціальна діагностика різних варіантів гіпогонадизму в чоловіків.	3
9.	Принципи гормональної терапії чоловічого гіпогонадизму.	2
10.	Особливості ведення вагітних із цукровим діабетом.	3
11.	Особливості діагностики та лікування захворювань щитоподібної залози у вагітних.	3
	Разом:	28 год

Тематичний план семінарських занять

№	Назва теми	Години
1	2	
1.	Анатомо-фізіологічні основи репродуктивної системи жінок.	2
2.	Анатомо-фізіологічні основи репродуктивної системи чоловіків.	2
3.	Ендокринні аспекти проблеми безпліддя.	2

4.	Цукровий діабет та захворювання щитоподібної залози у вагітних.	2
	Разом:	8 год

Тематичний план самостійної роботи

№	Назва теми	Години
1.	Анатомо-фізіологічні основи репродуктивної системи жінок.	2
2.	Анатомо-фізіологічні основи репродуктивної системи чоловіків.	2
3.	Значення генетичних чинників для виникнення та перебігу захворювань репродуктивної системи.	2
4.	Зміни ендокринної системи під час вагітності.	2
5.	Методи діагностики ендокринної патології репродуктивної сфери.	2
6.	Патогенез синдрому полікістозних яєчників.	2
7.	Ендокринні причини первинної та вторинної аменореї.	2
8.	Гормонпродукуючі пухлини яєчників: клініка, діагностика та лікування.	2
9.	Диференціальна діагностика порушень статевого дозрівання дівчаток.	3
10.	Диференціальна діагностика порушень статевого дозрівання хлопчиків.	3
11.	Вроджена дисфункція кори надниркових залоз як причина репродуктивних порушень.	3
12.	Диференціальна діагностика при передчасному дозріванні епіфізарного генезу.	2
13.	Сучасні підходи до замісної гормональної терапії після менопаузи.	2
14.	Частковий андрогенний дефіцит у чоловіків.	3
15.	Гормонпродукуючі пухлини яєчок: клініка, діагностика та лікування.	2
16.	Ведення вагітних, хворих на цукровий діабет 1 типу.	3
17.	Ведення вагітних, хворих на цукровий діабет 2 типу.	3
18.	Ведення вагітних із синдромом гіпотиреозу.	2
19.	Ведення вагітних із синдромом тиреотоксикозу.	2
20.	Гіпоталамо-гіпофізарна патологія та вагітність.	2
	Разом:	46 год

5. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Видами навчальної діяльності аспірантів згідно з навчальним планом є:

- а) лекції,
- б) практичні заняття,
- в) семінарські заняття,
- г) самостійна робота аспірантів (СРА).

Практичні та семінарські заняття передбачають:

- 1) клінічне обстеження аспірантами пацієнта із підозрою або ознаками захворювання репродуктивної системи;
- 2) дослідження гормональних показників стану репродуктивної системи у жінок та чоловіків;
- 3) виявлення ендокринологічних симптомів і синдромів;
- 4) формулювання попереднього клінічного діагнозу;
- 5) проведення необхідної диференціальної діагностики;
- 6) формулювання заключного клінічного діагнозу;
- 7) призначення сучасного лікування хворим із синдромами та захворюваннями репродуктивної системи і їх ускладненнями;
- 8) вирішення ситуаційних клінічних задач, задач за типом ліцензійного іспиту «Крок-3» і тестових

завдань.

6. ВИДИ КОНТРОЛЮ (ПОТОЧНИЙ І ПІДСУМКОВИЙ)

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку засвоєння аспірантами навчального матеріалу. Формами поточного контролю є:

- а) тестові завдання з вибором однієї правильної відповіді, з визначенням правильної послідовності дій, з визначенням відповідності, з визначенням певної ділянки на фотографії чи схемі («розпізнавання»);
- б) індивідуальне усне опитування, співбесіда;
- в) розв'язання типових ситуаційних задач;
- д) контроль практичних навичок;

Комплексне оцінювання навчальної діяльності здійснюється виставлення традиційної оцінки, яка конвертується у бали відповідно у кожному з занять, аспірант отримує на практичному занятті: оцінку «5» - якщо він виконав правильно не менше 90% навчальних завдань; оцінку «4» - якщо він виконав правильно не менше 80% навчальних завдань; оцінку «3» - якщо він виконав правильно не менше 60% навчальних завдань; оцінку «2» - якщо він виконав правильно менше 60% навчальних завдань; На кінцевому етапі заняття викладач виставляє набрану суму балів і традиційну оцінку в журналі успішності.

Самостійна робота аспіранта оцінюється на практичних заняттях і є складовою підсумкової оцінки аспіранта.

Підсумковий контроль

Загальна система оцінювання проводиться по завершенню вивчення дисципліни у вигляді заліку.

Шкали оцінювання традиційна 4-бальна шкала, багатобальна (200-бальна) шкала, рейтингова шкала ECTS

Залік – це форма підсумкового контролю засвоєння аспірантом теоретичного та практичного матеріалу з навчальної дисципліни. Підсумковий контроль проводиться у письмовій формі, з використанням навчальної платформи Misa, відповідно до розкладу. Триває 2 академічних години.

Максимальна кількість балів, яку може набрати аспірант за поточну навчальну діяльність для допуску до заліку становить 200 балів.

Мінімальна кількість балів, яку повинен набрати аспірант за поточну навчальну діяльність для допуску до заліку становить 120 бали.

Розрахунок кількості балів проводиться на підставі отриманих аспірантом оцінок за 4-ри бальною (національною) шкалою під час вивчення дисципліни, шляхом обчислення середнього арифметичного (СА), округленого до двох знаків після коми. Отримана величина конвертується у бали за багатобальною шкалою таким чином:

$$x = \frac{CA \times 120}{5}$$

Для зручності наведено таблицю перерахунку за 200-бальною шкалою:

Перерахунок середньої оцінки за поточну діяльність у багатобальну шкалу для дисциплін, що завершуються заліком

4 бальн а	200 бальн а	4 бальн а	200 бальн а	4 бальн а	200 бальн а	4 бальна шкала	200 бальн а	4 бальна шкала	200 бальна шкала
-----------------	-------------------	-----------------	-------------------	-----------------	-------------------	----------------------	-------------------	----------------------	------------------------

шкала	шкала	шкала	шкала	шкала	шкала		шкала		
5	200	4,6	184	4,17	167	3,77	151	3,35	134
4,97	199	4,57	183	4,14	166	3,74	150	3,32	133
4,95	198	4,52	182	4,12	165	3,72	149	3,3	132
4,92	197	4,5	180	4,09	164	3,7	148	3,27	131
4,9	196	4,47	179	4,07	163	3,67	147	3,25	130
4,87	195	4,45	178	4,04	162	3,65	146	3,22	129
4,85	194	4,42	177	4,02	161	3,62	145	3,2	128
4,82	193	4,4	176	3,99	160	3,57	143	3,17	127
7,8	192	4,37	175	3,97	159	3,55	142	3,15	126
4,77	191	4,35	174	3,94	158	3,52	141	3,12	125
4,75	190	4,32	173	3,92	157	3,5	140	3,1	124
4,72	189	4,3	172	3,89	156	3,47	139	3,07	123
4,7	188	4,27	171	3,87	155	3,45	138	3,02	121
4,67	187	4,24	170	3,84	154	3,42	137	3	120
4,65	186	4,22	169	3,82	153	3,4	136	Менше	Недост
4,62	185	4,19	168	3,79	152	3,37	135	3	а тньо

Бали з дисципліни для аспірантів, які успішно виконали програму, конвертуються у традиційну 4-ри бальну шкалу за абсолютними критеріями, які наведено нижче у таблиці:

Бали з дисципліни	Оцінка за 4-ри бальною шкалою
Від 170 до 200 балів	5
Від 140 до 169 балів	4
Від 139 балів до мінімальної кількості балів, яку повинен набрати аспірант	3
Нижче мінімальної кількості балів, яку повинен набрати аспірант	2

Об'єктивність оцінювання навчальної діяльності аспірантів перевіряється статистичними методами (коефіцієнт кореляції між оцінкою ECTS та оцінкою за національною шкалою).

7. ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ

1. Жіночі статеві гормони та їх біологічні ефекти.
2. Чоловічі статеві гормони та їх біологічні ефекти.
3. Гормональна регуляція в системі гіпоталамус–гіпофіз–гонади.
4. Функціональна діагностика в репродуктивній ендокринології.
5. Вікова динаміка ендокринного статусу жінок.
6. Вікова динаміка ендокринного статусу чоловіків.
7. Класифікація розладів менструального циклу.
8. Ендокринні причини первинної та вторинної аменореї.
9. Порушення статевого дозрівання дівчаток.

10. Порушення статевого дозрівання хлопчиків.
11. Патогенез синдрому полікістозних яєчників.
12. Клініко-діагностичні критерії синдрому полікістозних яєчників.
13. Підходи до лікування синдрому полікістозних яєчників.
14. Етіологія та діагностичні критерії вірильного синдрому.
15. Класифікація та етіологія гіпогонадізму в чоловіків.
16. Диференційна діагностика різних варіантів чоловічого гіпогонадізму.
17. Принципи гормональної терапії чоловічого гіпогонадізму.
18. Ендокринні аспекти чоловічого безпліддя.
19. Ендокринні аспекти жіночого безпліддя.
20. Ендокринологія менопаузи.
21. Замісна гормональна терапія після менопаузи.
22. Гормонпродукуючі пухлини яєчників.
23. Гормонпродукуючі пухлини яєчок.
24. Частковий андрогенний дефіцит у чоловіків.
25. Зміни ендокринної системи під час вагітності.
26. Гестаційний цукровий діабет.
27. Цукровий діабет 1 типу та вагітність.
28. Цукровий діабет 2 типу та вагітність.
29. Вагітність на тлі йодного дефіциту.
30. Гіпотиреоз і вагітність.
31. Тиреотоксикоз і вагітність.
32. Післяпологова тиреоїдна дисфункція.
33. Гіпоталамо-гіпофізарна патологія та вагітність.

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Обов'язкова

1. Ендокринологія : Національний підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації / Ю. І. Комісаренко, Г.П. Михальчишин, А.М. Урбанович [та ін.]. – 5-те вид., оновл. та допов. Вінниця: Нова Книга, 2020. – 536 с.
2. Камінський В.В., Татарчук Т.Ф., Дубоссарська Ю.О., Дубоссарська З.М. Національний консенсус щодо ведення пацієток із гіперандрогенією. Репродуктивна ендокринологія. 2016, № 4 (30). 19-31 с.
3. Dattani, M. T. (Ed.). Brook's clinical pediatric endocrinology, 7th edition. Wiley-Blackwell; 2019. 808 p.
4. Melmed S., Polonsky K. S., Larsen P. R., & Kronenberg H. M. Williams Textbook of Endocrinology, 14th edition. Elsevier Health Sciences; 2015. 1792 p.
5. Wass J., & Owen K. Oxford handbook of endocrinology and diabetes, 4th edition. OUP Oxford; 2014. 928 p

Додаткова

1. Тронько М.Д., Антипкін Ю.Г., Камінський В.В. та ін. Національний консенсус щодо ведення пацієнтів із гіперпролактинемією. Репродуктивна ендокринологія. 2016; 4 (30): 8-18 с.
2. Міждисциплінарне ведення пацієнтів із розладами статевого розвитку (Interdisciplinary care in

disorders/differences of sex development (DSD): The psychosocial component of the DSD— Translational research network)

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/ajmg.c.31561>

3. Рекомендації Європейської асоціації ендокринологів щодо ведення пацієток із синдромом Тернера (European Society of Endocrinology. Clinical practice guidelines for the care of girls and women with Turner syndrome: proceedings from the 2016)
<https://www.es-e-hormones.org/publications/guidelines/european-society-of-endocrinology-clinical-practice-guidelines-for-the-care-of-girls-and-women-with-turner-syndrome-proceedings-from-the-2016-cincinnati-international-turner-syndrome-meeting/>
4. Рекомендації Європейської академії андрології щодо діагностики, лікування та моніторингу чоловіків із функціональним гіпогонадізмом
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/andr.12770>
5. Рекомендації Європейської академії андрології щодо ведення пацієнтів із синдромом Клайнфельтера (European academy of andrology guidelines on Klinefelter Syndrome: Endorsing Organization: European Society of Endocrinology)
<https://www.es-e-hormones.org/publications/guidelines/european-academy-of-andrology-guidelines-on-klinefelter-syndrome-endorsing-organization-european-society-of-endocrinology/>
6. Міжнародні рекомендації щодо ведення пацієток із синдромом полікістозу яєчників (International evidence-based guideline for the assessment and management of polycystic ovary syndrome (PCOS))
<https://www.eshre.eu/Guidelines-and-Legal/Guidelines/Polycystic-Ovary-Syndrome>
7. Kovacs, C. S., & Deal, C. L. Maternal-Fetal and Neonatal Endocrinology: Physiology, Pathophysiology, and Clinical Management. Academic Press; 2019. 1038 p.

Інформаційні ресурси:

1. Європейська асоціація ендокринологів <https://www.es-e-hormones.org/>
2. Американська асоціація клінічних ендокринологів <https://www.aace.com/>
3. Американська тиреоїдологічна асоціація <https://www.thyroid.org/>
4. Американська діабетологічна асоціація <https://www.diabetes.org/>
5. Європейська асоціація з вивчення цукрового діабету <https://www.easd.org/>
6. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/>
7. MedScape.com